

**„...hisz széthasad
a Lent és a Fent
rácsa”** Marsall László:
Szikrák és tövisek
Széphalom, Könyvműhely
Bp., 2008.

Marsall László költészetéről nem lehet beszélni Weöres Sándor fű alatti „költőiskolája” nélkül. (Ezt egy általam szerkesztett interjúban maga is említi: *Weöres ténylegesen házi feladatokat adott*. Lásd: Szépirodalmi Figyelő, 2002/2. Lásd továbbá Marsall összegyűjtött versei közt (*Szélketrec*, Orpheusz, 2002) a *Weöres Sándor tanodája* című ciklust!) A vers hangzásbeli vonatkozásai legmarkánsabb módon Weöres költészetével kerültek az újabb líra középpontjába. (Akár a *Rongyszőnyeg* bizonyos darabjait (ahol a „plem, plem, plem – plimm!”, „...tillilli / tillilli / tillilli...” és hasonló töltelékszavak tömegesen jelennek meg, akár egy slágerdarabot, a *Szajkót* említtem (a „taná rika rika rika / papi ripa ripa ripa”) nyilvánvalóvá válik ez a hangzásbeli-retorikai „zavar”.) Weöres a vers keletkezését taglaló doktori disszertációban megfogalmazza, hogy „...a vers tulajdonképpeni létrehozását nem akarát és a meggondolás végzi, hanem a poéta szellemi automatizmusa”. Ez a szellemi automatizmus a szöveg „kezelésének” (alkotásának és befogadásának) sajátos módját követeli meg. A költői szöveget a többnyire / alapvetően (nem kizárólagosan) lineárisan olvasódó és értelmeződő egyéb szövegformákkal szemben párhuzamosnak és egyidejűnek kell tartanunk. Marsall László *A vasárnap útjai és útvesztői* című versének például egyáltalán nincs lineáris olvasati módja; de a szöveg egyidejűségét nemcsak a vizuális szöveg, hanem általában a *versszöveg* esetében alapelvnek kell tekintenünk. Már Kosztolányi felfigyelt arra, hogy a rímek milyen váratlan, tartalminak látszó kapcsolatokat villantanak fel; a bonyolult és összetett betű-, hang-, szó- és mondatalakzatok, nyelv- és szójátékok, rímek, betűismétlések a legváratlanabb jelcsoportok közt teremtenek megvilágító erejű összefüggést. A költői szöveg – Riffaterre szerint – a félrevezetések sorozatával éri el, hogy olvasója (olvasás közben) az „igazi originalitás jelenében” érezze magát; a „költői nyelv aláassa a jelentést” – írja Kristeva sarkosan. Ez a nyelv- és lírafelfogás *felszabadítja* a nyelv rejtett asszociációinak áramlását, hangsúlyt helyez a váratlanra, a meglepőre, és azt az archetipikus (a kultúra előtti) vonásaival ruhazza fel. Az, hogy a *Rongyszőnyeg* darabjai miért gyerekversként lettek népszerűek, mélylélektani elemzést igényelne; és ez az

elemzés sokat elárulna e szellemi automatizmus működéséről. A szövegeköziség (intertextualitás) – Kristeva nevéhez kötött, de Bahtyintól eredeztethető – fogalma a szó dialogicitásán alapul, azokon a szóba kódolt feszültségeken, melyek révén a szó más szövegek, vagyis a *szituált nyelvhasználat* felé nyílik meg – az intertextualitás ezen, általános értelmezése valóban a költői szöveg megközelítésének sarkköve. Weöres lírája jelentős lépés az önmagát műegésként közvetítő költeménytől a magát nyelvi regiszterek és eredők közt elhelyező vers felé; és éppen ebben látom a hatvannyolc utáni költői fordulat egyik lényeges vonását, és ebbe az irányba Marsall László már visszatartott, ezért viszonylag későn megjelent első kötetével rendkívül határozott lépéseket tesz.

Míg Weöresnél e szellemi automatizmus a transzcendencia és az archetipikus felé nyitott, Marsall László költészetében mintha egyfajta logika, sőt, helyenként kimondottan a formális és matematikai logika lenne ez a szervezőelv (a sokáig érlelt *Vízjelek* kapcsán – a már említett interjúban – nem kevés humorral megjegyzi: szövegeinek Wittgenstein *Logikai-filozófiai traktátusa* az „előzménye”...) A matematika logikája – lásd Wittgenstein okfejtéseit – korántsem áll távol a nyelvtudomány logikájától. Ez a logika Marsall most megjelent, *Szikrák és tövisek* című kötetében is megfigyelhető. Konkréten említhetők az olyan – nyilván tematikus vagy életrajzi vonatkozású – költemények, mint A Fibonacci-sor egy szegmentumának megfordítása révén komponált, megfelelő arányban csökkenő számú sorokból álló *Bartók II.* vagy *Az elméleti Fizika Tanszék* című opusz, Prof. Novobátszky emlékére; de ez utóbbi költeménynek sem a *tematikája*, hanem a *problémaszerkezete* igazodik valamelyes absztrakt módon leírható tér-idő szerkezethez. „Mint ürességbe mártott / fehér lakmusz-papír / öreg bölcs fizikusnak / csillanó karizmája...” kezdődik – jól bevált módon, hasonlattal – Prof. Novobátszky megidézése, kinek alkarján a „szőr-növekmény” (...) „mint eget megcélzó vektor” (...) „röppen Felsőbb világba.” A mind tágabbra srófolt, lóugrásokban való asszociáció a metafora-olló a hasonlító és a hasonlított között mind tágabbra nyitott száraival a modern költészet gyakran használt műszere; másrészt alkalmazása során itt sem tagadható az egyéni, marsalli íz. Mintha maga a fogalomalkotás, a fogalmak, sőt, nyelvi elemek kapcsolódási módja követne valamelyes sajátos logikát. Így az ír, aki nagyon szikáran gondolkodik a versben; aki párhuzamosan, egyszerre látja a nyelvet és a világot; még pontosabban fogalmazva, akinek a nyelv és a világ

nem elkülönülten, kettősségként jelenik meg (a nyelv tehát nem a világ „leképzése”, a világ tehát nem a nyelv „referenciája”), hanem akinél e két valóság azonos módon, azonos szabályszerűségek alapján van jelen. Tudom, hogy ez a tétel kissé szokatlan lehet. Lehetséges volna a világról és a nyelvről (e két alapvetően más lényegű vonatkozási rendszerről) hasonló módon gondolkodni? A válasz: igen, abban az esetben, ha létezik olyan logika, melybe mindkét rendszer illeszthető. „...hisz széthasad a Lent és a Fent rácsa” – írja maga is jelképes módon (*Köznapi jelenség és reciproka*). Véleményem szerint Marsall László költészete egy *verbális-matematikai logika* megmutatása.

Ne az alkalmi költeményt vegyük példaként! „Mondják – úgy kezdődik – az Ember körbejár. / Még egy kört jár, hogy ne féljen. / Kört a sötétben – ne féljen. / Alszik – ne féljen. Füttyöget is – ne féljen. / A Delfintől tanultunk aludni. / Késsel a MézelőFa kérge hántatik / derékig csigavonalban lefelé. / A kés nyelve kétélű, éjszaka négyélű. / Kölest piros nyelv forgat a szájban. / Nyelvünk már kétélű, éjszaka négyélű” (*Töredékek egy elképzelt természeti nép mítoszaiból*). A mítosz tematizálása sem volna újdonság a magyar lírában (erre éppen Weöresnél számtalan példa van), ám – figyeljünk erre! – a mítosz itt alibi, ürügy e sajátos logika alkalmazására. Csak ha a geometriai formákat nézem: megjelenik a kör, a csigavonal, a négyszög (a négyélű éjszaka fogalmában). Megannyi absztrakció! És milyen bonyolultak a viszonylatok! A kétélű kés és a négyélű éjszaka oppozíciója; vagy a meglepő sor: hányféle módon viszonyulnak e rendszer különböző fogalmi szinten álló elemei – az ember, a kör, az alvás, a füttyögetés – a félelemhez....! Igen, kidolgozott költői-fogalmi jelrendszer ez, vonatkozásai a tágan értett asszociációk egymáshoz való viszonylataiban írhatók le, éppen úgy, ahogy Ferdinand de Saussure szerint a nyelv leírható a jelölők egymáshoz való viszonylataiban. Ebben áll Marsall költészetének *absztraktsága*, és innen ered versszövegének *turbulenciája* is. Az olvasó első benyomása ugyanis: alighanem a riadalom. Szembeötlő a versszöveg *túlzott* választékossága, zsúfoltsága, rendkívülisége. Ez – hangsúlyozom – nemcsak stilisztikai ismérv, végképp nem keresettség, hanem a tudatosan / szellemi automaizmusként alkalmazott verbális logika tünetegyüttese. Akárhogyan ütöm fel, akár a legrövidebb néhány sorosnál, erre bukkanok: „Az esendő lány szemérme, / akár a földobott érme – / Fej vagy Írás – egyik-másik / eljuttat a pincsi-ágyig. / Jönnek a Sors-kártolók, / akár Angyal, akár Ördög, / lesz, aki lóg vagy meglóg.” (*Esendő*

Lány) A „szemérem” és „érem” rímélése, a „lóg” „meglóg” ellentétpárjának előrevetülése az Angyal-Ördög oppozícióban, a „pincsi-ágy” (!) és a véletlenszerűség említése – ezek a kapcsolatok szervezik Marsall László költeményeit: verssé.

A *Szikrák és tövisek* olvasói tehát rátalálnak Marsall László ismert „verstípusaira”, a költő új kötete e tekintetben az életmű bővülése, továbbírása. A klasszikusan jellegzetes és jellegzetesen klasszikus marsalli szövegeket tartalmazó ciklusok sorát (*Jelenség és reciproka, Szikrák és tövisek, Aszfaltozási idillium, Üzenetek és firkák a hátsó lépcső falán*) egy kortársaknak és elődöknek ajánlott versgyűjtemény nyitja meg, olyan darabokkal, mint a *Bartók Amerikában* vagy a kimondatlanul is Wöresnek „ajánlott” *Töredékek egy elképzelt természeti nép mítoszaiból*; e testek közé két rádiójelenet és egy rövid kísérleti prózából álló gyűjtemény ékelődik, előbbit a fülszöveg is kiemelkedőnek minősíti, joggal. Ezek a szövegek mégsem ütnek el a kötet egészétől, ívét nem törik meg, mivel fordulatokban, nyelvi leleményekben közelítik a költői nyelvhasználat telítettségét. És ha felteszem – amint hogy –, hogy Marsall László költészete egy majdani jobb kor irodalomértésében az őt megillető halmazba – netán / és / vagy a közép- és egyetemi szintű kötelező olvasmányok halmazába (is) kerül, és ugyancsak felteszem, hogy az e halmazhoz rendelt olvasók száma a nehezen vázolható jövőben is a nullától valamelyes mértékben eltérő számosságot mutat, valamint, ha ugyan jól értem a költő következő, Dr. Péter Rózsa akadémikus professzorhoz rendelt kijelentését, akkor e két feltétel együttállása esetén a következő mondat nemcsak markáns költői irányt, hanem némi reményt is magába foglal: „Élő emberek szakaszosan folytonos halmazba a végtelenhez konvergál.”

Prágai Tamás

V. Költészet Vására

2008. szeptember 14-én,
délelőtt 11 órától éjfélig.

Helyszín: Gödör Klub

(Budapest, V., Erzsébet tér)

*Egész nap felolvasások, beszélgetések, koncertek,
verseskötetek, CD-k vására, dedikálások*

Szervezők:

Könyves Szövetség, Hangzó Helikon,
Gryllus Kiadó, Gödör Klub